

บทที่ 3

การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย

เหตุแห่งการสิ้นสุดความเป็นพรรคการเมืองในประเทศไทย นอกจากปัจจัยภายในของพรรคการเมืองเหล่านั้นเองแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกที่สำคัญคือกฎหมาย เนื่องจากการก่อเกิดของพรรคการเมืองไทยมีฐานจากกฎหมาย การดำเนินการทางการเมืองของพรรคการเมืองจึงต้องกระทำตามหลักเกณฑ์ที่ได้บัญญัติไว้ หากละเว้นการกระทำหรือกระทำการนอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอาจส่งผลร้ายต่อพรรคการเมืองนั้น ๆ ได้ โดยบทลงโทษที่ร้ายแรงที่สุดต่อพรรคการเมืองคือการสั่งให้ยุบพรรคการเมือง

เหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมืองดังที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายเริ่มมีการบังคับใช้ในทางข้อเท็จจริงในช่วงเวลาที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 โดยมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติบางประการ 2 ครั้ง คือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 และ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 พ.ศ.2538 ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการยุบเลิกพรรคการเมืองในบทบัญญัติมาตรา 46(1), 46(3) และ 46(4) ได้ถูกนำมาใช้ในการพิจารณาประกอบกรออกคำสั่งให้ยุบเลิกพรรคการเมืองโดยศาลฎีกาเป็นการแสดงให้เห็นการบังคับใช้บทบัญญัติตามเจตนารมณ์

เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบเลิกพรรคการเมืองได้ถูกนำมาบังคับใช้พิจารณาประกอบการออกคำวินิจฉัยให้ยุบเลิกพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 65(1), 65(2), 65(3), 65(5), 66(1), 66(2), 66(3) และ 67 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาตรา 67 มาบังคับใช้ในทางข้อเท็จจริงเป็นครั้งแรก ดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 3-5/2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้ให้ความสำคัญกับการยุบพรรคการเมืองเป็นอย่างยิ่ง โดยบัญญัติเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 68 และ มาตรา 237 ทั้งยังเพิ่มเติมบทลงโทษทางการเมืองให้ภายหลังจากที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง หัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองจะต้องถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 5 ปี และได้กำหนดรายละเอียดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 93-95 นอกจากนี้ยังนับเป็นครั้งแรกตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง ที่ได้มีการบัญญัติเหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมืองไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิก

วุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 103 ซึ่งมีเงื่อนไขของการยุบเลิกพรรคการเมือง คือ หากผู้สมัครรับเลือกตั้งมีการกระทำที่ทำให้ผลการเลือกตั้งไม่สุจริตและเที่ยงธรรม และหากพิสูจน์ได้ว่าหัวหน้าหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองมีส่วนรู้เห็นต่อการกระทำ พรรคการเมืองนั้น ๆ จะต้องถูกยุบเลิกไป แสดงให้เห็นว่าเจตนารมณ์ทางกฎหมายได้ให้ความสำคัญกับการทำให้การเลือกตั้งมีความโปร่งใสและมีความเที่ยงธรรม ซึ่งหลักเกณฑ์ตาม มาตรา 237 ได้ถูกนำมาใช้ในทางข้อเท็จจริงดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 18,19,20/2551

การนำข้อกฎหมายมาบังคับใช้ในทางข้อเท็จจริงดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยในยุบพรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคสมัครสมานสามัคคีไทย ก่อให้เกิดข้อวิพากษ์ในเชิงกฎหมายและการทำคำวินิจฉัยของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นอย่างมาก การศึกษาในส่วนนี้จึงเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเจตนารมณ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 รวมทั้งประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 27 เพื่อชี้ให้เห็นที่มาและแนวความคิดในการมีหลักเกณฑ์ดังกล่าว

1. เจตนารมณ์เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2540 และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541

จากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการส่งเสริมให้พรรคการเมืองไทยมีการพัฒนาและเป็นสถาบันที่สำคัญ จึงไม่มีที่ใดในรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้ยุบพรรคการเมืองโดยปราศจากเหตุผลสำคัญเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 328 ที่กำหนดเกี่ยวกับสาระสำคัญของพรรคการเมืองเอาไว้ แม้พรรคการเมืองจะไม่ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือไม่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งเลย ก็ไม่เป็นเหตุให้ยุบเลิกพรรคการเมืองได้ (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 328 (2)) จากเดิมที่เคยบัญญัติไว้ให้เหตุดังกล่าวเป็นเหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมือง ในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ซึ่งเป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับล่าสุด ก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541^{*}

ถึงแม้ว่าจะมีการกำหนดสาระสำคัญดังกล่าวเอาไว้ แต่หลักเกณฑ์บางข้อเกี่ยวกับการยุบเลิกพรรคการเมืองดังที่ได้บัญญัติรายละเอียดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า

^{*} ทั้งนี้ ผู้วิจัยมิได้นับรวมพระราชบัญญัติพรรคการเมืองที่ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเข้าไปด้วย เนื่องจาก มิได้มีการเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึง

ด้วยพรคการเมือง พ.ศ.2541 ก็ได้เป็นเหตุแห่งการยุบเลิกพรคการเมืองที่เหมาะสม การยุบเลิกพรคการเมืองน่าจะต้องทำเมื่อมีเหตุร้ายแรง แต่ถ้าพรคการเมืองใช้สิทธิหรือเสรีภาพเกินขอบเขตเพื่อล้มล้างการปกครองฯ หรือให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองนอกวิถีทางประชาธิปไตย ศาลรัฐธรรมนูญก็ต้องสั่งให้เลิกการกระทำดังกล่าวก่อนจะสั่งยุบพรรคได้ (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 63 วรรค 3) ซึ่งการบัญญัติข้อจำกัดในประเด็นต่าง ๆ นอกจากที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 328 ต้องถือว่าเป็นอนุบัญญัติชั้นรองลงไปที่ต้องถือว่ามีความสำคัญน้อย¹ และเมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 47 ซึ่งอยู่ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย การจัดตั้งพรคการเมืองเป็นเสรีภาพพื้นฐานของชนชาวไทยและได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 27 การที่จะจำกัดเสรีภาพในการตั้งหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมพรคการเมืองจึงมีควรกระทำได้ง่าย ๆ การยุบหรือเลิกพรคการเมืองก็เช่นเดียวกันดังจะเห็นได้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 47 วรรคสอง วรรคสามและวรรคสี่ว่า การจัดองค์กรภายใน การดำเนินกิจการ และข้อบังคับของพรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หากศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า มติหรือข้อบังคับของพรรคขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้มติหรือข้อบังคับนั้นเป็นอันยกเลิกไป จะเห็นชัดเจนว่า เสรีภาพในการจัดตั้งพรคการเมืองเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนที่รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญยิ่ง ถึงขนาดว่าถ้าพรคการเมืองที่ตั้งขึ้นแล้ว มีมติหรือข้อบังคับที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย จนศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าเป็นดังนั้นแล้ว รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 47 วรรคสี่ ยังกำหนดให้มติหรือข้อบังคับนั้นยกเลิกไป ไม่เป็นเหตุในการสั่งยุบพรคการเมือง²

2. เจตนารมณ์เกี่ยวกับพรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550

ภายหลังจากเหตุการณ์รัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 ได้มีการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ขึ้นมาเพื่อทดแทนรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ที่ถูกประกาศยกเลิกไป ในส่วนของการบัญญัติหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับพรคการเมือง ยังคงครอบคลุมความคิดตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 เช่น สิทธิเสรีภาพของประชาชนในการรวมกลุ่มจัดตั้งพรคการเมือง หน้าที่ในการสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการมีรูปแบบของการจัดองค์กรและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรคการเมืองที่สอดคล้องกับระบอบ

¹ "คำวินิจฉัยที่ 1/2545," ราชกิจจานุเบกษา 119 (10 มกราคม 2545): 134-135.

² "คำวินิจฉัยที่ 23/2546," ราชกิจจานุเบกษา 121 (17 มิถุนายน 2546): 41.

ประชาธิปไตย (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 65) ที่ยังคงถ้อยคำเดิมตามรัฐธรรมนูญพ.ศ.2540 มาตรา 47 และมีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายการเลือกตั้งและบทลงโทษ ซึ่งมีที่มาจากความต้องการอุดช่องว่างของรัฐธรรมนูญพ.ศ.2540 ที่ก่อให้เกิดการผูกขาดอำนาจทางการเมืองของฝ่ายรัฐบาล ทำให้ระบบการตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารเป็นไปได้ยาก ดังจะเห็นได้จากคำปรารภของรัฐธรรมนูญที่ว่า "...เพื่อให้บรรลุดุติประสงคร่วมกันของประชาชนชาวไทย ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกราชและความมั่นคงของชาติ การทำนุบำรุงรักษาศาสนาทุกศาสนาให้สถิตสถาพร การเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและเป็นมิ่งขวัญของชาติ การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเป็นวิถีทางในการปกครองประเทศ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม การกำหนดกลไกสถาบันทางการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ให้มีดุลยภาพและประสิทธิภาพตามวิถีการปกครองแบบรัฐสภา รวมทั้งให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสุจริตเที่ยงธรรม"

หลักเกณฑ์สำคัญ ๆ เกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมให้เป็นไปตามคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ที่มีจุดเด่นในด้านคุณธรรมและจริยธรรม คือ

1. การใช้สิทธิเสรีภาพในทางที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและเป็นการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 68) กล่าวคือ จากเดิม (รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 63) ถ้าพรรคการเมืองกระทำการเพื่อล้มล้างการปกครองหรือให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยวิธีการที่ไม่ได้บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญอาจมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้ โดยได้บัญญัติเพิ่มเติมให้หัวหน้าและคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ได้กระทำการดังกล่าว ต้องถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นระยะเวลา 5 ปีเพิ่มขึ้นมาด้วย³

2. การส่งสมาชิกพรรคการเมืองเข้ารับสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 103) กล่าวคือ บัญญัติเพิ่มเติมให้พรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งครบจำนวนแล้ว หากภายหลังมีจำนวนผู้สมัครลดลง ห้ามพรรคการเมืองส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งเพิ่ม และห้ามถอนการสมัครหรือเปลี่ยนแปลงผู้สมัครรับเลือกตั้งเพื่อให้สอดคล้องกับระบบการเลือกตั้งที่ได้มีการเปลี่ยนแปลง และเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจาก

³ ตารางความแตกต่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 กับ พุทธศักราช 2550 พร้อมเหตุผลโดยสังเขป (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2551), หน้า 49.

กรณีที่อยู่ในระหว่างการเลือกตั้ง มีพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งถอนการสมัครออก ทำให้ไม่อาจจัดการเลือกตั้งได้ หรือเป็นการช่วยเหลือพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งอื่นได้ประโยชน์

3.ระหว่างอายุของสภาผู้แทนราษฎรห้ามมีการควมรวบพรรคการเมืองที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 104) กล่าวคือ เพื่อป้องกันการที่พรรคใหญ่หรือพรรคที่มีทุนค่อนข้างสูงซื้อตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าสังกัด อันเป็นการทำลายระบบพรรคการเมือง โดยเฉพาะพรรคการเมืองเล็ก ๆ หรือพรรคการเมืองที่มีทุนค่อนข้างน้อย รวมทั้งเพื่อให้พรรคการเมืองนั้นคงอยู่ปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายที่ได้หาเสียงไว้กับประชาชน เพื่อเป็นการเคารพเจตจำนงของประชาชนที่เลือก⁵

4.การกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายหลังจากมีการยุบสภา (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 108) กล่าวคือ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งมีระยะเวลาพอสมควรในการเตรียมความพร้อมสำหรับการเลือกตั้ง และทำให้การกำหนดวันเลือกตั้งในกรณียุบสภาเร็วเกินไปโดยมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง จนทำให้พรรคการเมืองอื่น ๆ เตรียมความพร้อมในการเลือกตั้งครั้งต่อไปไม่ทัน ไม่สามารถที่จะทำได้อีกต่อไป⁶

3. เจตนารมณ์เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ หากมีบทบัญญัติขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ ซึ่งการทำให้ผลการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ถือได้ว่าเป็นความรุนแรงเทียบเท่ากับการกระทำล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยและยังเป็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่ไม่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ⁷

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 6 บัญญัติว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

⁸ สำนักgrayงานการประชมและชวเลข สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “grayงานการประชมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 27/2550,” 18 มิถุนายน 2550, หน้า 3-10.

การกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง มักจะถูกกล่าวถึงในแง่ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย เป็นการทำให้ผลการเลือกตั้งไม่เป็นไปโดยสุจริต ทั้งยังเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ จึงควรที่จะบัญญัติบทลงโทษให้มีความรุนแรงและมีสภาพบังคับเข้มงวดเด็ดขาด เพื่อป้องปรามการกระทำความผิดและเพื่อจัดการกับพรรคการเมืองที่ทุจริตในการเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการซื้อเสียง อันเป็นสาเหตุของการคอร์รัปชันและเป็นวงจรอุบาทว์ในระบบการเมืองไทย ดังที่ปรากฏในเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 237 ที่ว่า “เจตนารมณ์ของมาตรา 237 มีเพื่อกำหนดการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่กระทำการหรือสนับสนุนให้ผู้อื่นกระทำการทุจริต บทลงโทษดังกล่าวครอบคลุมถึงหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรค การกำหนดโทษเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรค รวมทั้งการยุบพรรค เป็นผลมาจากการที่พรรคการเมืองเป็นนิติบุคคล จึงถือว่าหัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้แทนนิติบุคคล ส่วนกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นผู้มีอำนาจบริหารพรรค ฉะนั้น หากสมาชิกพรรคกระทำการทุจริต บุคคลเหล่านี้ควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการกระทำนั้นด้วย”^๘

สาระสำคัญในประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ฉบับที่ 27 ข้อ 3 ที่ว่า “ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรอื่นที่ทำหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญ มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดเพราะเหตุกระทำการต้องห้ามตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นมีกำหนด 5 ปี นับแต่วันที่มิคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง” เป็นบทลงโทษเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ถูกบัญญัติเพิ่มเติมขึ้นมา จากที่ไม่เคยปรากฏในกฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองฉบับใด และได้ถูกนำไปใช้ประกอบกับการวินิจฉัยในคดียุบพรรคไทยรักไทย พรรคพัฒนาชาติไทย พรรคแผ่นดินไทย พรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า และนับว่าเป็นที่มาของการบัญญัติบทลงโทษเกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นเวลา 5 ปี ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 237 วรรคสอง ประกาศฉบับที่ 27 นี้ ยังได้ทำให้เกิดการแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นวงกว้างและน่าสนใจ ดังเช่น ความเห็นที่หยิบยกนำเอาคำพิพากษาของศาลฎีกาที่มีความใกล้เคียงกับประกาศฉบับที่ 27 ที่ว่า “ศาลฎีกายังเคยมีคำพิพากษาว่า มิใช่โทษทางกฎหมาย แต่เป็นมาตรการที่มุ่งจะจำกัดสิทธิของผู้ทุจริต ศาลย่อมมีอำนาจสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของจำเลยได้ มิฉะนั้น แม้การบังคับใช้มาตรการดังกล่าวย่อมไร้

^๘ คณะกรรมาธิการวิสามัญยกร่างเจตนารมณ์เจตนารมณ์ และตรวจรายงานการประชุม สภาร่างรัฐธรรมนูญ, เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (กรุงเทพฯ: สำนักกรรมาธิการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550), หน้า 227-228.

ผลอันเป็นการชัดเจนนารมณของกฎหมาย(ฎีกาที่ 9083/2544) และหากเป็นกฎหมายที่มีได้มีผลให้บุคคลต้องรับโทษทางอาญาที่ให้ลงโทษได้ เช่น เรื่องการถอนสัญชาติไทยของบุคคลบางจำพวก แม้มีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิอยู่บ้างก็ย้อนหลังไปได้ (ฎีกาที่ 6411/2534)”⁹ แต่ก็มีความเห็นที่มองว่าประกาศฉบับนี้ไม่อาจมีผลใช้บังคับได้โดยเห็นว่า “หลักการห้ามตรากฎหมายย้อนหลังไปเป็นผลร้ายแก่บุคคลนั้น ใช้ได้เฉพาะกรณีของการบัญญัติโทษอาญาเท่านั้น หากผลร้ายที่กฎหมายกำหนดขึ้นไม่ใช่โทษอาญา ผู้บัญญัติกฎหมายย่อมบัญญัติกฎหมายย้อนหลังไปเป็นผลร้ายแก่บุคคลได้ ผลร้ายดังกล่าวเกิดขึ้นจากการตรากฎหมายให้มีผลย้อนหลังไปกระทบสิทธิของบุคคลอย่างรุนแรง ประกาศฉบับที่ 27 ดังกล่าวในส่วนที่เป็นการกำหนดกฎเกณฑ์ย้อนหลังเป็นผลร้ายแก่บุคคลจึงขัดกับหลักกฎหมายทั่วไปอันเป็นหลักการในระดับรัฐธรรมนูญและไม่อาจใช้บังคับได้”¹⁰

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบเลิกพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพ.ศ.2550 มีมาตรการที่ควบคุมการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองมากขึ้นและกำหนดรายละเอียดของถ้อยคำให้ชัดเจนขึ้นกว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพ.ศ.2541 โดยจำแนกหลักเกณฑ์ที่ทำให้พรรคการเมืองสิ้นสภาพ เลิกและยุบ ออกจากกันอย่างชัดเจน และมีบทกำหนดโทษเกี่ยวกับการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองหรือสมาชิกพรรคการเมืองเพิ่มมากขึ้น และมีการมอบอำนาจในการสอบสวนข้อเท็จจริงหรือออกคำสั่งเกี่ยวกับการดำเนินการของพรรคการเมืองให้แก่นายทะเบียนและคณะกรรมการการเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น

- หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการสิ้นสภาพของพรรคการเมือง (พ.ร.ป.ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 91) แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ที่ต้องการป้องกันไม่ให้เกิดการตั้งพรรคการเมืองโดยไม่มีการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งจะทำให้จำนวนของพรรคการเมืองมีมากเกินไป โดยการกำหนดให้พรรคการเมืองต้องมีสาขาพรรคและสมาชิกพรรคการเมืองตามจำนวนที่กำหนด และต้องมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี รวมถึงนำการไม่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไปสองครั้งติดต่อกันอันเป็นเหตุให้พรรคการเมืองต้องสิ้นสภาพ กลับมาใช้อีกครั้ง หลังจากที่ยุบเลิก พ.ศ.2540 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 328 ว่า พรรคการเมืองที่ไม่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งหรือไม่มีสมาชิกได้รับการเลือกตั้ง ไม่เป็นเหตุให้พรรคการเมืองยุบเลิก

⁹ เคียงขาว, “เปิดฎีกาถอนสิทธิเลือกตั้ง ไม่ใช่โทษอาญา-ย้อนหลังได้,” มติชน(5 ตุลาคม 2549): 13.

¹⁰ วรเจตน์ ภาคีรัตน์, “การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งย้อนหลัง หลักนิติรัฐและศักดิ์ศรีกฎหมายไทย,” มติชน (25 ตุลาคม 2549): 7.

- หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเลิกพรรคการเมือง (พ.ร.ป.ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 92) ไม่มีเหตุที่แตกต่างจากกฎหมายพรรคการเมืองฉบับก่อน ๆ เพียงแต่มีการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีอำนาจสอบสวนข้อเท็จจริงและออกคำสั่งให้เลิกพรรคการเมืองนั้น เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง (พ.ร.ป.ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 93-95) ที่ยังคงเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองเอาไว้ตามเดิม

อนึ่ง เพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุการกระทำ ความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 237) จึงได้มีการบัญญัติบทลงโทษจากการยุบพรรคการเมืองเอาไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 103 และมาตรา 111 โดยกำหนดระยะเวลาที่แตกต่างกันในการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครที่ได้กระทำความผิด กล่าวคือ เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 1 ปี (พ.ร.ป.ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 103) เป็นกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในระยะเวลาก่อนที่จะมีการประกาศผลการเลือกตั้ง และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 5 ปี (พ.ร.ป.ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 111) ในระยะเวลาเมื่อได้มีการประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ซึ่งกรณีดังกล่าวคณะกรรมการการเลือกตั้งมิได้มีคำสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเอง เพียงแต่มีอำนาจหน้าที่ในการยื่นคำร้องให้ศาลฎีกาได้ทำการไต่สวนและมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

ทั้งนี้ ใน พ.ร.ป.ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 103 ได้บัญญัติถ้อยคำเพื่อย้ำถึงความสำคัญและอนุวัตรให้ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 237 วรรคสอง ดังมีใจความว่า "...ถ้าการกระทำของบุคคล ปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าหัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมือง ผู้ใดมีส่วนรู้เห็น หรือปล่อยปละละเลยหรือทราบถึงการกระทำนั้นแล้วมิได้ยับยั้งหรือแก้ไขเพื่อ ให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ให้ คณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง เพื่อเสนอคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ยุบพรรคการเมืองนั้นในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของ หัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นกำหนดเวลาห้าปีนับแต่วันที่มิได้มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง"

4. ลำดับการยุบพรรคการเมืองและเหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง

การยุบพรรคการเมืองนับตั้งแต่การประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 จนถึงการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2550 มีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองรวมทั้งสิ้น 97 พรรคการเมือง สามารถแบ่งตามเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองในประเด็นดังต่อไปนี้

1.ประเด็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของที่ประชุมใหญ่และหลักเกณฑ์หรือวิธีการที่เกี่ยวข้องกับที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65(5) ประกอบกับ มาตรา 25,26

2.ประเด็นการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65(5) ประกอบกับมาตรา 62 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 93 ประกอบกับ มาตรา 82

3.ประเด็นเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกและสาขาของพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65 (5) ประกอบกับ มาตรา 29

4.ประเด็นเกี่ยวกับการจัดทำรายงานกิจการการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65(5) ประกอบกับมาตรา 35 และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 93 ประกอบกับ มาตรา 42

5.ประเด็นเกี่ยวกับข้อบังคับของพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65 (1)

6.ประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองมีจำนวนน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65 (2)

¹ ข้อมูลการยุบพรรคการเมืองล่าสุดที่ศาลรัฐธรรมนูญได้ทำคำวินิจฉัย คือ คำวินิจฉัยที่ 4-5/2553 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ณ วันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ.2553 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำรวมการสิ้นสุดลงของพรรคการเมือง เนื่องจากเหตุสิ้นสภาพความเป็นพรรคการเมือง อยู่นอกเหนือขอบเขตของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

7.ประเด็นการยุบรวมพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65 (3)

8.ประเด็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 67

9.ประเด็นการกระทำความผิดในกฎหมายเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2550 มาตรา 68 และมาตรา 237

อนึ่ง พรรคการเมืองที่ถูกยุบไปบางพรรคก็ถูกยุบไปด้วยเหตุมากกว่าหนึ่งประเด็น คือ พรรคเอกภาพ, พรรคประชากรรัฐและพรรควิถีไทย จากประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองและประเด็นการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง พรรคชวนาพัฒนาประเทศและพรรคพัฒนาไทย จากประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคและสาขาพรรคการเมืองและประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง พรรคไท จากประเด็นที่ประชุมใหญ่พรรคการเมืองและประเด็นการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง พรรคพลังเกษตรกร จากประเด็นการยื่นรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองโดยไม่ผ่านการรับรองของที่ประชุมใหญ่และประเด็นการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง

นอกจากนี้ จากคำร้องทั้งหมดที่นายทะเบียนพรรคการเมืองหรืออัยการสูงสุดได้ทำการยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญให้วินิจฉัย พรรคประชาธิปไตยเป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้มีการยกคำร้องในทุกกรณีที่ได้มีการยื่นคำร้อง ส่วนกรณีอื่น ๆ ศาลรัฐธรรมนูญล้วนแล้วแต่มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองทั้งสิ้น¹¹

(โปรดพิจารณาตารางที่ 3 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองและพรรคการเมืองที่ถูกยุบภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2540 และ 2550)

¹¹ ณรงค์เดช สรุโฆษิต"รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง,สถาบันพระปกเกล้า" หน้า 26.(เอกสารประกอบการตีพิมพ์)

ตารางที่ 3 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองและพรรคการเมืองที่ถูกยุบภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และ 2550

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
1	ประเด็นการประชุมใหญ่พรรคการเมืองและประเด็นที่ประชุมใหญ่พรรคการเมือง เช่น - ไม่ดำเนินการประชุมใหญ่พรรคการเมือง (ม.25) - การประชุมใหญ่ไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับพรรคการเมือง (ม.25) - ผู้เข้าร่วมประชุมใหญ่ไม่ปฏิบัติตามเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับพรรคการเมือง (ม.26) - พรรคได้ปลอมแปลงเอกสารการเข้าร่วมประชุม เพื่อให้มีผู้เข้าร่วมครบองค์ประชุม (ม.26) - การประชุมใหญ่มีผู้เข้าร่วมไม่ครบองค์ประชุม (ม.26)	ม.65 (5)* ประกอบ ม.25,26 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541	เกษตรเสรี (2545) พลังมหาชน (2546) ไทยเสรี (2546)	* ม.65 (5) พรรคการเมืองยังมิเลิกหรือยุบด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้... (5) ไม่ดำเนินการให้เป็นไปตาม ม.25 ม.26 ม.29 ม.35 หรือ ม.62

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
2	ประเด็นที่ประชุมใหญ่พรรคการเมือง เช่น - ผู้เข้าร่วมประชุมใหญ่ไม่เข้าบุคคลตามเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับพรรคการเมือง - การประชุมใหญ่มีผู้เข้าร่วมไม่ครบองค์ประชุม - พรรคได้ปลอมแปลงเอกสารการเข้าร่วมประชุม เพื่อให้มีผู้เข้าร่วมครบองค์ประชุม	ม.65(5) ประกอบ ม.26 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541	พลังใหม่ (2545) ไทยธรรมาธิปไตย (2545) สังคมประชาธิปไตย (2546) ชาวไทย (2547) แรงงานไทย (2547) รู้แจ้งเห็นจริง (2549) ไทยช่วยไทย (2550)	
3	ประเด็นที่ประชุมใหญ่พรรคการเมือง และ ประเด็นการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง เช่น - การประชุมใหญ่มีผู้เข้าร่วมไม่ครบองค์ประชุม (ม.26) - การไม่นำเงินสนับสนุนไปใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ที่ขอเบิกจ่าย (ม.62) - การรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนไม่ตรงกับความเป็นจริง (ม.62)	ม.65(5) ประกอบ ม.26.62 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541	ไท (2546)	

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
4	ประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคและสาขาพรรคการเมือง เช่น - พรรคการเมืองไม่สามารถดำเนินการให้มีสมาชิกครบห้าพันคนขึ้นไปได้ตามระยะเวลาที่กำหนด - พรรคการเมืองไม่สามารถตั้งสาขาพรรคได้ตามข้อกำหนด - พรรคการเมืองยื่นเอกสารเท็จต่อนายทะเบียน เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดทางกฎหมาย - กระบวนการหาสมาชิกพรรคหรือการจัดตั้งสาขาพรรคได้ดำเนินการอย่างไม่ถูกต้องตามข้อกำหนดทางกฎหมาย	ม.65 (5) ประกอบ ม.29 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541	ปฏิรูป (2542) มหาธารษฎธิปไตย (2542) ชีวิตใหม่ (2542) ชาตินิยม (2542) ชาตินิยม (2543) ธรรมรัฐ (2543) รักชาติ (2543) ประชาสังคม (2544) ไทยพัฒนา (2544) แนวร่วมเกษตรกร (2544) พลังสามัคคี (2544) ไทยสามัคคี (2544) ชาตินิยมไทย (2544) รักสามัคคี (2544) สังคมประชาชน (2544) ชาวไร่ชาวนาไทย (2544) พลังเกษตรกร (2544) นิติมหาชน (2544) พลังไทย (2545) ไบรณรักษ์ (2545) ไทยรวมพลัง (2545) ชาตินิยม (2545) ไทยมหาชน (2546) แก้วปัญชาติ (2546) เสรีธรรม (2547) พลังเสรีธรรม (2547) ไทยพิทักษ์ไทย (2547) รวมไทย (2548) ประชาธรรม (2548) พัฒนาสังคมไทย (2548) แรงงาน (2548) ชาติดพัฒนา (2548) ทางเลือกที่สาม (2548) ประชาชนไทย (2548) ประชาชาติไทย (2549) เสรี (2549) สันติภาพไทย (2550)* รวมพลังไทย (2550)*	* การยุบพรรคในกรณีดังกล่าว มิได้ร้ายแรงถึงขั้นที่จะต้องเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคตามที่ระบุไว้ในประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ฉบับที่ 27 ลงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2549 (ข้อ 3) ที่มีผลบังคับใช้อยู่ในขณะนั้น จึงมิได้มีการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรค

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
5	ประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคและสาขาพรรคการเมือง และประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการของพรรคการเมือง เช่น - พรรคการเมืองไม่สามารถตั้งสาขาพรรคได้ตามข้อกำหนด (ม.29) - หัวหน้าพรรคไม่ได้จัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการพรรคในรอบปีปฏิทินต่อนายทะเบียนภายในเวลาที่กำหนด (ม.35)	ม.65 (5) ประกอบ ม.29, 35 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541	ชวามพัฒนาประเทศ (2545) พัฒนาไทย (2545)	
6	ประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการของพรรคการเมือง เช่น - หัวหน้าพรรคไม่ได้จัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการพรรคในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ตามวิธีการที่นายทะเบียนกำหนดไว้ - หัวหน้าพรรคไม่ได้จัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการพรรคในรอบปีปฏิทินต่อนายทะเบียนภายในเวลาที่กำหนด	ม.65 (5) ประกอบ ม.35 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541	พิทักษ์ไทย (2544) พัฒนาสังคม (2544) ถิ่นไทย (2545) สังคมใหม่ (2545) ไทยมหารัฐ (2545) รักษาแผ่นดินไทย (2550) รัชมาริปไตย (2550)	

ลำดับที่	เหตุผลแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
	-ผู้ดำเนินการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการพรรคมิใช่หัวหน้าพรรค และไม่ได้รับมอบอำนาจอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร			
7	ประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง และประเด็นการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง เช่น - หัวหน้าพรรคไม่ได้จัดทำรายงานการดำเนินกิจการพรรคในรอบปีปฏิทินต่อเนื่องทะเบียนภายในเวลาที่กำหนด (ม.35) - หัวหน้าพรรคมอบหมายให้บุคคลอื่นดำเนินการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการพรรคในรอบปีปฏิทิน จนกระทั่งเกิดความผิดพลาด (ม.35) - พรรคไม่ได้จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนเพื่อยื่นต่อ กกต. ภายในเวลาที่กำหนด (ม.62) - พรรคจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง (ม.62)	ม.65 (5) ประกอบ ม.35,62 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541	พระราชรัฐ (2544) เอกภาพ (2545) วิถีไทย (2545)	๕

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
8	ประเด็นการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง เช่น - พรรคไม่ได้จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุน เพื่อยื่นต่อ กกต. ภายในเวลาที่กำหนด - พรรคจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง - พรรคปลอมแปลงหลักฐานการจ่ายเงิน - พรรคไม่ได้ดำเนินการจ่ายเงินให้สาขาพรรคจริงอย่างทั่วถึง - พรรคไม่ดำเนินการส่งเงินให้สาขาพรรคให้ครบทุกสาขาตามเวลาที่กำหนด - พรรคไม่ได้แจ้งรายงานการส่งเงินให้สาขาพรรคให้นายทะเบียนทราบภายในเวลาที่กำหนด - บุคคลที่จัดทำรายงานการจ่ายเงินสนับสนุนเป็นบุคคลที่มีอำนาจตามกฎหมาย	ม.65 (5) ประกอบ ม.62 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541	ประชาชน (2544) สันติภาพ (2546) อำนาจประชาชน (2546) เกษตรกร (2546) ไทยประชาธิปไตย (2547) เกษตรก้าวหน้า (2547) ประชาธิปไตย (2547) เสรีประชาธิปไตย (2547) ชาติก้าวหน้า (2547) พลังธรรม (2550) ธรรมชาติดีไทย (2550)	

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง			ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา			
9	ประเด็นการยุบพรรคอันเป็นไปตามข้อบังคับของพรรคการเมืองนั้นๆ เช่น - ที่ประชุมใหญ่พรรคมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ทำการยุบพรรค ซึ่งอาจมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการขาดงบประมาณในการดำเนินกิจการพรรค การที่พรรคไม่สามารถยกระดับพรรคให้มีศักยภาพได้ทัดเทียมพรรคการเมืองใหญ่ๆ การที่คณะกรรมการบริหารพรรคหลายท่านไม่พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ หรือ สถานการณ์ทางการเมืองไม่เอื้อต่อการเผยแพร่อุดมการณ์ของพรรค เป็นต้น	ม.65 (1)* พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541	รามสยาม (2544) ศรัทธาประชาชน (2544) สร้างสรรค์ไทย (2545) เสรีไท (2545) รักถิ่นไทย (2549)	* ม.65(1) พรรคการเมืองย่อมเลิกหรือยุบด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้ (1) มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง	
10	ประเด็นการยุบพรรคอันเป็นไปตามข้อบังคับของพรรคการเมืองนั้นๆ และประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคและสาขาพรรคการเมือง - พรรคการเมืองไม่สามารถตั้งสาขาพรรคได้ตามข้อกำหนด (ม.29) - คณะกรรมการบริหารพรรคมีมติให้ทำการยุบพรรค (ม.65 (1))	ม.65 (1) และ ม.65 (5) ประกอบ ม.29 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541	สังคมพัฒนา (2546)		

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
11	ประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคน้อยกว่ากำหนด เช่น - สมาชิกพรรคได้พ้นจากการเป็นสมาชิกภาพจำนวนมาก จนมีสมาชิกเหลืออยู่ไม่ถึงสิบห้าคน	ม.65 (2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541	ชาติประชาธิปไตย (2547)	
12	ประเด็นการยุบพรรคเพื่อรวมเข้ากับพรรคการเมืองหลัก - เกิดจากเจตจำนงของพรรคการเมืองสองพรรคที่จะยุบรวมเข้าด้วยกัน เพื่อให้อีกพรรคหนึ่งเป็นพรรคหลักในการดำเนินกิจการทางการเมือง ทั้งนี้จะต้องผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของทั้งสองพรรคเป็นที่เรียบร้อยแล้ว	ม.65 (3) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541	มวลชนรวมเข้ากับความรักใหม่ (2541) เสรีธรรมรวมเข้ากับไทยรักไทย (2544) ความหวังใหม่รวมเข้ากับไทยรักไทย (2545) ชาติพัฒนารวมเข้ากับไทยรักไทย (2547) ด่านตระกูลไทยรวมเข้ากับชาติไทย (2548)	

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
13	ประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนิน กิจการของพรรคการเมือง เช่น - การจัดทำรายงานไม่ได้กระทำโดยที่ ประชุมใหญ่ของพรรค*	ม.93 ประกอบ ม.42 พรรคสอง และ ม.97 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550	กฤษฎีกา (2553) อธิปไตย (2553)	* ซึ่งถือว่าไม่เป็นไปตาม ม.28 พรรคสอง (5) พระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 และไม่ ถูกต้องตามประกาศ ของนายทะเบียนพรรค การเมือง
14	ประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนิน กิจการของพรรคการเมือง และ ประเด็น การจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุน ของพรรคการเมือง - การจัดทำรายงานไม่ได้กระทำโดยที่ ประชุมใหญ่ของพรรค - พรรคการเมืองยื่นเอกสารหลักฐานการให้ จ่ายเงินไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ (ม.82)	ม.93 ประกอบ ม.42 พรรคสอง และ ม.82 ม.97 และ ม. 98 พระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550	พลงเกษตรกร (2553)	

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง			ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา			
15	ประเด็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ	ม. 67 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541		ประชาธิปไตยก้าวหน้า (2550) พัฒนาชาติไทย (2550) แผ่นดินไทย (2550) ไทยรักไทย (2550)	
16	ประเด็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและประเด็นการกระทำความผิดในกฎหมายเลือกตั้ง	ม. 68 ประกอบ ม. 237 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550		มัชฌิมาธิปไตย (2551) ชาติไทย (2551) พลังประชาชน (2551)	

ที่มา: ดัดแปลงจากราชกิจจานุเบกษา และหนังสือที่ระลึกครบรอบ 68 ปี รองศาสตราจารย์นิติ เศรษฐบุตร เรื่อง การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย

5. ความเห็นส่วนตนในการวินิจฉัยคดีของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยในคดียุบพรรคการเมือง

จากคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในคดียุบพรรคการเมืองตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 คำวินิจฉัยส่วนใหญ่จะตัดสินให้มีการยุบพรรคการเมืองหากพรรคการเมืองมีการกระทำที่เป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้บัญญัติไว้ แต่การให้ความเห็นของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยที่วินิจฉัยให้ยกคำร้องในการยุบพรรคการเมืองบางคดีมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการยุบพรรคการเมือง ดังนี้

1. การจัดทำรายงานการดำเนินการกิจการของพรรคการเมือง จากมาตรา 35 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ตามเป้าหมายนี้หมายความว่า ทุกพรรคต้องส่งรายงาน ฯ ที่ถูกต้องภายในกำหนด เพื่อจะได้รวบรวมนำมาเสนอพร้อมกัน จึงยังเห็นได้ชัดว่านายทะเบียนต้องรีบดำเนินการร้องต่อศาลให้ยุบพรรคที่ควรยุบและประกาศผลงานของพรรคที่ยังคงยืนหยัดอยู่ได้โดยไม่ชักช้า เห็นได้ชัดว่าสำนักกิจการพรรคการเมืองไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของมาตรานี้และไม่มีการช่วยให้พรรคการเมืองต่าง ๆ ได้ส่งรายงาน ฯ ที่ถูกต้องมาก่อนสิ้นเดือนมีนาคมของทุกปี เพื่อนำไปประกาศพร้อมกัน และยังเป็นการมอบอำนาจให้นายทะเบียนพรรคการเมืองออกระเบียบข้อบังคับได้เอง ซึ่งอาจขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ แต่ผลร้ายกลับไปตกแก่พรรคการเมืองและประชาชน นอกจากนี้ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 145 (3) ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ "สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นตามกฎหมาย ตามมาตรา 145 วรรคสอง" ซึ่งรวมถึงกฎหมายพรรคการเมืองด้วย แต่นายทะเบียนพรรคการเมืองซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการการเลือกตั้งโดยตำแหน่ง ไม่พิจารณาข้อโต้แย้งของพรรคการเมืองแต่นำคำร้องมายื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 65 ของกฎหมายพรรคการเมือง อันเป็นกฎหมายที่ต่ำศักดิ์กว่าและมาตรา 65 และมาตรา 35 นี้เอง ก็มีลักษณะปิดปากศาลรัฐธรรมนูญให้สั่งยุบพรรคเมื่อพรรคไม่ดำเนินการตามวิธีการที่นายทะเบียน (คนเดียว) กำหนด อันเป็นข้อบังคับระดับต่ำลงไปกว่ากฎหมายพรรคการเมืองเสียอีก ซึ่งอาจเกิดความบกพร่องผิดพลาดในการบริหารงานภายในของสำนักกิจการพรรคการเมืองของคณะกรรมการการเลือกตั้ง¹²

¹² อมร รักษาสัตย์, "คำวินิจฉัยที่ 1/2545," ราชกิจจานุเบกษา 119 (10 มกราคม 2545): 135.

2. การใช้จ่ายเงินตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ และจัดทำรายงานแสดงการใช้จ่ายเงินสนับสนุนพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ตามมาตรา 62 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 การที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 กำหนดให้การไม่ปฏิบัติตามมาตรา 62 มีโทษถึงต้องยุบหรือเลิกพรรคการเมือง จึงไม่ตรงกับเหตุที่ต้องทำรายงานแสดงการใช้จ่ายเงินสนับสนุนที่พรรคการเมืองได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบัญชีและความหมายของค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ นั้น ผู้เกี่ยวข้องอาจพิจารณาและมีมุมมองความเห็นได้เถียงกันได้ เช่นเดียวกับงบดุลและบัญชีรายรับรายจ่ายของนิติบุคคลต่าง ๆ ที่มีความซับซ้อนถึงขนาดเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่ผู้มีวิชาชีพยังได้เถียงกันอยู่เสมอ หากพรรคการเมืองจะต้องถูกยุบด้วยสาเหตุแต่เพียงปัญหาการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนพรรค ระบอบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมืองก็จะอยู่ในอันตราย และขัดต่อหลักการพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ¹³

3. การกำหนดโทษตามกฎหมายพรรคการเมืองมีความเหลื่อมล้ำกันมาก ขัดกับหลักการได้สัดส่วน เช่นกรณีมีสมาชิกไม่ครบ เมื่อหาสมาชิกได้ไม่ถึง 5,000 คน ภายใน 180 วัน นับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมือง พรรคจะถูกยุบ โดยไม่ได้รับโทษอย่างอื่น (โทษเดียวกับการตั้งสาขาพรรคได้ไม่ครบ 4 สาขา) แต่โทษเกี่ยวกับการรายงานการตั้งสาขาพรรค ถ้าตั้งสาขาพรรคแล้วมิได้แจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในสิบห้าวัน หัวหน้าพรรคจะถูกปรับไม่เกินห้าหมื่นบาทและปรับอีกไม่เกินวันละห้าร้อยบาท ตลอดเวลาที่ยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตาม พ.ร.ป.ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 76 (ฉะนั้นถ้าพรรคใดทยอยตั้งสาขามากซึ่งเป็นผลดีกลับมีโอกาสถูกลงโทษมาก จึงน่าจะขัดรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 328(4) ที่ให้รัฐสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาสาขาพรรค) และโทษของการรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทิน หากไม่จัดทำให้เป็นไปตามที่นายทะเบียนพรรคการเมืองกำหนด พรรคการเมืองจะต้องถูกยุบ, ทั้งผู้เคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปจะขอตั้งพรรคการเมืองใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือมีส่วนร่วมในการขอจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีกไม่ได้ เป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พรรคการเมืองนั้นต้องยุบไป, หัวหน้าพรรคถูกปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท, สมาชิกของพรรคที่ถูกยุบที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องไปเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นภายใน 60 วัน มิฉะนั้นจะขาดจากสมาชิกภาพตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 118(9), ทรัพย์สินที่เหลืออยู่หลังการชำระบัญชีของพรรคการเมืองที่ถูกยุบ ให้ตกเป็นของกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง ถ้าข้อบังคับพรรคมิได้ระบุไว้ว่าให้อิน

¹³ มานิต วิทยาเต็ม, "คำวินิจฉัยที่ 23/2546," ราชกิจจานุเบกษา 121 (17 มิถุนายน 2546): 40-41.

แก้องค์การสาธารณกุศลตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 68 พรรคสอง (ทั้งนี้ ไม่ได้ยกเว้นพรรคที่มีได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเลย ซึ่งอาจจะมีปัญหาความชอบธรรมเกิดขึ้น) จะเห็นได้ว่าการกำหนดโทษการส่งรายงาน ฯ ไม่ถูกต้องตามวิธีการและภายในกำหนด มีโทษสูงไปถึงสมาชิก ฯ หัวหน้าพรรค และกรรมการบริหารทุกคน และเป็นโทษสูงกว่าการมีสมาชิกและสาขาพรรคน้อยกว่าเกณฑ์เสียอีกทั้งที่คุณสมบัติทั้ง 2 ข้อนั้นมีความสำคัญมาก ที่จะประกันความมั่นคงยั่งยืนของพรรค น่าจะถือว่าเป็นการวางระดับโทษที่ไม่เหมาะสม¹⁴

อนึ่ง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญยังได้ให้ความเห็นว่า ควรมีการนำหลักมนุษยธรรม มาใช้ในการพิจารณาความผิดต่อรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญให้มากขึ้น เนื่องจากหลักมนุษยธรรมเป็นหลักสำคัญมากสำหรับสังคมประชาธิปไตยที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งเมตตาธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ระบอบประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นในโลกนี้ก็เพราะมนุษย์เห็นว่าการปกครองระบอบอื่น เช่น สมบูรณาญาสิทธิราช เทวสิทธิราชย์ อภิชนาธิปไตย คณาธิปไตย ในรูปแบบต่าง ๆ นั้น เป็นการปกครองตามความอำเภอใจของผู้มีอำนาจ ซึ่งหมายความว่าประชาชนพลเมืองจะถูกกดขี่ข่มเหงได้ง่ายโดยไม่มีหลักประกันใด ๆ แม้จะตรากฎหมายขึ้นมาแล้ว แต่กฎหมายเหล่านั้นก็ยังเป็นเครื่องมือของชนชั้นปกครองเพื่อประโยชน์ของชนชั้นปกครอง แม้จะอ้างว่าชอบด้วยกฎหมายหรือเป็นการปกครองโดยกฎหมายแล้วก็ตาม ระบอบประชาธิปไตยจึงเน้นการปกครองโดยชอบธรรม กรอบความคิดหรือมโนทัศน์ (Paradigm) ในทางอาญาของโลกก็กำลังหันมาสู่แนวทางมนุษยธรรมยิ่งขึ้น แทนการแก้แค้นผู้กระทำผิดด้วยการทำโทษรุนแรง¹⁵

6. กรณีศึกษาการยุบพรรคการเมือง

6.1 คำวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญคดียุบพรรคไทยรักไทย

คดียุบพรรคไทยรักไทยถือเป็นจุดเริ่มต้นของการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยถือว่าการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมือง เป็นการกระทำที่มีผลผูกพันพรรคการเมือง และมีลักษณะเป็นการได้มาซึ่งอำนาจการปกครองโดยไม่เป็นไปตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และ

¹⁴ อมร รัชศาสตร์, "คำวินิจฉัยที่ 1/2545," ราชกิจจานุเบกษา 119 (10 มกราคม 2545): 136.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 143-149.

อาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมาย จึงเป็นเหตุให้ถูกยุบพรรคการเมืองได้¹⁶ ซึ่งมีความแตกต่างจากบทลงโทษในการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งก่อนที่จะมีคำวินิจฉัยคดียุบพรรคไทยรักไทย โดยการที่กรรมการบริหารพรรคการเมืองผู้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไม่เป็นเหตุให้ถูกยุบพรรคการเมืองแต่อย่างใด บทลงโทษจากการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งอันเป็นเหตุให้การเลือกตั้งไม่เป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม มีเพียงการลงโทษอาญา และการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลเท่านั้น¹⁷

คำวินิจฉัยคดียุบพรรคไทยรักไทยถูกนำมาเชื่อมโยงกับความพยายามในการโค่นล้มอำนาจทางการเมืองของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร โดยผ่านอำนาจตุลาการ บทลงโทษโดยการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยทั้ง 111 คน มีเป้าหมายเพียงเพื่อป้องกันการกลับเข้ามาสู่อำนาจทางการเมืองของอดีตนายก ฯ ทักษิณ¹⁸ จากการที่มีการตั้งพรรคพลังประชาชนขึ้นมาเพื่อรองรับสมาชิกพรรคการเมืองที่มีได้ถูกตัดสิทธิและฐานเสียงซึ่งเคยให้การสนับสนุนพรรคไทยรักไทย ยังให้การสนับสนุนพรรคพลังประชาชนเช่นเดิม ทำให้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมากนัก แต่ได้สร้างภาวะความแตกแยกทางความคิดเพิ่มมากขึ้น และทำให้เกิดข้อถกเถียงอย่างเป็นวงกว้างในประเด็นเกี่ยวกับหลักการและเหตุผลดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคไทยรักไทย รวมไปถึงความชอบธรรมขององค์กรที่ทำคำวินิจฉัย

การให้เหตุผลของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจสรุปได้ดังนี้¹⁹

1. หลักการห้ามออกกฎหมายมีผลย้อนหลังเป็นผลร้ายแก่บุคคล มีที่มาจากหลักการที่ว่า ไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ
2. หลักการดังกล่าวใช้บังคับกับการกระทำอันเป็น"ความผิดอาญา"เท่านั้น ดังปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 2) และในรัฐธรรมนูญในอดีตหลายฉบับนับแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2492 เป็นต้นมา

:

¹⁶ เข้มทอง ดันสกุลรุ่งเรือง, "ผลของการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 ต่อสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทย," เอกสารประกอบคำบรรยายในการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 9 เสนอที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2-3 ธันวาคม 2551.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน

¹⁸ ทิพอักษร มั่นปาดิ, ประชาธรรม : ตัดสินยุบพรรค กฤษฎางสู่ประชาธิปไตยไทยที่อ่อนแอ สัมภาษณ์ ธเนศวร์ เจริญเมือง(ออนไลน์), 5 มิถุนายน 2550. แหล่งที่มา <http://www.prachatai3.info/journal/2007/06/23532>

¹⁹ "คำวินิจฉัยที่ 3-5/2550," ราชกิจจานุเบกษา 124 (13 กรกฎาคม 2550).

3.การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมิใช่โทษทางอาญา เป็นเพียงมาตรการทางกฎหมายที่เกิดจากผลของกฎหมายที่ให้อำนาจในการยุบพรรค

ประเด็นข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการทำคำวินิจฉัยในคดียุบพรรคไทยรักไทย คือ²⁰

1.การยอมรับอำนาจรัฐประหาร ความเป็นรัฐอธิปไตยของคณะรัฐประหาร ได้รับการยอมรับและคำยืนยันจากตุลาการรัฐธรรมนูญ จากอำนาจในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่หรือยกเลิกรัฐธรรมนูญเก่า รวมทั้งกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ โดยที่ระบบกฎหมายไทยพิจารณาจากอำนาจในความเป็นจริง มากกว่าที่จะพิจารณาถึงความถูกต้องของกระบวนการได้มาซึ่งอำนาจ ซึ่งการให้ความเห็นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในคำวินิจฉัยที่ 3-5/2550 หน้า 94 ดังถ้อยคำว่า “...ดังนั้น การได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงมิได้หมายความว่า การได้มาซึ่งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยการปฏิวัติรัฐประหารหรือยึดอำนาจการปกครองด้วยกำลัง ทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 65 ดังที่ผู้ถูกร้องที่ 1 กล่าวอ้างเท่านั้น...” เป็นการยืนยันว่า การทำรัฐประหารก็เป็นการได้มาซึ่งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ด้วยการยึดอำนาจการปกครองด้วยกำลังเป็นวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเช่นกัน แต่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ยังพิจารณาคดีโดยอาศัยกฎหมายที่ออกโดยคณะบุคคลที่กระทำการอันเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามข้อกล่าวหาเช่นเดียวกับพรรคไทยรักไทย²¹

2.อำนาจยุบพรรคการเมืองของตุลาการรัฐธรรมนูญ เป็นการย่ำชัดถึงอำนาจของคณะรัฐประหารในการแต่งตั้งองค์กรเพื่อทำหน้าที่ตุลาการแทนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ต้องสิ้นสุดการทำหน้าที่ไปพร้อมกับการยกเลิกศาลรัฐธรรมนูญ โดยมีหน้าที่ในการพิจารณาคดีทั้งปวงที่ได้รับการโอนอำนาจมาจากศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาคดียุบพรรคไทยรักไทย

3.การกระทำของสมาชิกพรรคการเมืองถือได้ว่าเป็นการกระทำของพรรคการเมือง และเป็นเหตุให้ต้องเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคทุกคน จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการพิจารณาคดียุบพรรคไทยรักไทย การกระทำของพล.อ.ธรรมรักษ์ อิศรางกูร

²⁰ ปิยนุตร แสงกนกกุล, ในพระปรมาภิไธย ประชาธิปไตย และตุลาการ(กรุงเทพฯ: โอเพ่นบู๊คส์, 2552), หน้า 163-185.

²¹ ขำนาถ จันทร์เรือง, ข้อค้างคาใจในคำวินิจฉัยคดียุบพรรค(ออนไลน์), 6 มิถุนายน 2550. แหล่งที่มา <http://pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1112>

กูร ฌ อยุธยา และนายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล ซึ่งเป็นกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย สามารถ "เชื่อได้ว่า" คณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยมีส่วนรู้เห็นและพรรคไทยรักไทยได้รับประโยชน์จากการกระทำดังกล่าว จึงถือเป็นการกระทำของพรรคและมีผลผูกพันพรรค ส่งผลถึงการยุบพรรคและการเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้ง โดยตุลาการรัฐธรรมนูญให้เหตุผลไว้ว่า แม้สิทธิเลือกตั้งเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชน แต่การมีกฎหมายกำหนดว่าบุคคลใดสมควรมีสิทธิเลือกตั้งเพื่อให้เหมาะสมแก่สภาพแห่งสังคมหรือเพื่อให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยดำรงอยู่อย่างมีได้²² ซึ่งการพิสูจน์ว่าการกระทำเหล่านี้ถือเป็นการกระทำที่พรรคให้ความเห็นชอบและเป็นมติของพรรค เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ต้องพิจารณาจากหลักฐานแวดล้อมอื่นประกอบ พร้อมทั้งต้องตีความการกระทำและพิสูจน์ให้สิ้นสงสัย เพราะบทลงโทษนั้นเป็นบทลงโทษที่ร้ายแรง กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลและผลประโยชน์สาธารณะ หากข้อเท็จจริงยังคงคลุมเครือ การวินิจฉัยลงโทษจึงควรมีต่อผู้กระทำการและผู้รู้เห็นเท่านั้น

4.การกระทำที่เข้าเกณฑ์ตามมาตรา 66(1) และ (3) ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541¹ มีผลตามกฎหมายคือ อาจมีคำสั่งยุบพรรคการเมือง การตีความของตุลาการรัฐธรรมนูญในการกระทำที่มีความหมายไม่เฉพาะเจาะจง เป็นข้อที่อาจทำให้เกิดการถกเถียงได้มาก ด้วยบทลงโทษทางการเมืองที่มีความร้ายแรง การตีความจึงต้องตีความตามตัวอักษร มิควรขยายความโดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำร้องก่อน แล้วจึงให้ความหมายของการกระทำดังกล่าว นอกจากนี้ องค์ประกอบส่วนผลทางกฎหมาย คือ อาจถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมือง การใช้ถ้อยคำว่า"อาจ" ยังเป็นการเปิดโอกาสให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีดุลพินิจตัดสินใจ ซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้เลือกที่จะมีคำสั่งยุบพรรคไทยรักไทย โดยการให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยนั้นยังไม่มีความเป็นภาววิสัยอย่างเพียงพอ เมื่อพิจารณาจากพยานหลักฐานทางกฎหมายที่ถูกนำมาใช้ประกอบในการพิจารณา ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณค่าทางการเมือง มากกว่าคุณค่าทางกฎหมาย เช่น เหตุแห่งการยุบสภา การกำหนดวันเลือกตั้ง การไม่ลงเลือกตั้งของฝ่ายค้าน

5.การห้ามออกกฎหมายย้อนหลังอันมีผลร้าย กฎหมายย้อนหลัง หรือในภาษากฎหมายเรียกว่า ex post facto law นี้ ในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาบัญญัติว่า No state

²² "คำวินิจฉัยที่ 3-5/2550," ราชกิจจานุเบกษา 124 (13 กรกฎาคม 2550): 100.

¹ มาตรา 66(1) "กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการ ซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ..." และมาตรา 66(3) "กระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน..."

shall pass any ex post facto law โดยไม่ได้ระบุว่าเป็นคดีแพ่งหรืออาญา และโรมัส เจฟเฟอร์สัน ผู้ร่วมร่างรัฐธรรมนูญนี้ได้ให้เหตุผลว่า กฎหมายย้อนหลังไม่เป็นธรรมกับสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ และกฎหมายย้อนหลังอาจมีโทษและผลร้ายได้แม้กระทั่งในคดีแพ่งมากเท่ากับคดีอาญา เมื่อตอนที่เขาร่างจึงตั้งใจจะเว้นคำว่าแพ่งและอาญาเพื่อให้มีผลทางกว้างและไม่ก่อให้เกิดความอยุติธรรม²³ บทลงโทษที่มีความร้ายแรงทางการเมืองอันอาจกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและการลดระดับความเป็นพลเมือง จะต้องพิจารณาจากความเหมาะสมของโทษกับผลประโยชน์ของสาธารณะว่าได้สัดส่วนกันหรือไม่ ตามหลักนิติรัฐ ซึ่งมีหลักความชอบด้วยกฎหมายและหลักการคุ้มครองความเชื่อถือว่าไว้วางใจในกฎหมายที่จะต้องพิจารณาควบคู่กันไป หลักการดังกล่าวเรียกร้องให้บุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐต้องได้รับหลักประกันจากรัฐ โดยที่บุคคลสามารถเชื่อมั่นในความคงอยู่ของกฎหมาย กฎเกณฑ์ คำสั่ง หรือการตัดสินใจใด ๆ ของรัฐ โดยไม่ถูกยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงอย่างไม่เป็นธรรมและปราศจากเหตุผล การที่ตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้ประกาศของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ฉบับที่ 27 ข้อ 3 สามารถใช้บังคับย้อนหลังกับการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการยุบพรรคไทยรักไทยได้ โดยให้เหตุผลว่า “การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมิใช่โทษทางอาญา เป็นเพียงมาตรการทางกฎหมายที่เกิดจากผลของกฎหมายที่ให้อำนาจยุบพรรคการเมือง” ถึงแม้ว่าการออกกฎหมายอันเป็นผลร้ายย้อนหลัง อาจทำได้ในกรณีที่ไม่ใช่กฎหมายอาญา แต่ต้องทำในกรณีจำเป็นและเพื่อประโยชน์สาธารณะเท่านั้น และเมื่อพิจารณาจากคดีที่ค้างค้างอยู่ในการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในช่วงระยะเวลาที่ได้ออกประกาศ คปค. ฉบับที่ 27 มีเพียงคดียุบพรรคประชาธิปัตย์ ก้าวหน้า พรรคประชาธิปัตย์ พรรคพัฒนาชาติไทย พรรคแผ่นดินไทย และพรรคไทยรักไทย จึงมีความเป็นไปได้ที่ประกาศฉบับนี้ต้องการใช้บังคับกับพรรคการเมืองในคดีดังกล่าว ซึ่งเป็นการใช้กฎหมายกับกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจง ผลของคำตัดสินจึงเป็นการขัดแย้งกับหลักนิติรัฐตามหลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และเป็นการนำหลักการดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้แก่การทำรัฐประหาร ซึ่งเป็นการล้มล้างรัฐธรรมนูญโดยมิชอบ และทำให้หลักการนิติรัฐดำรงอยู่ได้เพียงแคในคำวินิจฉัยของตุลาการเสียงข้างน้อยที่ไม่มีผลและอำนาจบังคับต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล²⁴

²³ ชานาญ จันทรเรือง, ข้อค้างคาใจในคำวินิจฉัยคดียุบพรรค[ออนไลน์].

ประกาศ คปค. ฉบับที่ 27 ข้อ 3 “ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรอื่นที่ทำหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญ มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดเพราะเหตุกระทำการต้องห้าม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น มีกำหนดห้าปี นับแต่วันที่มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง”

²⁴ จรัญ โฆษณานันท์, “การตีความหลักการห้ามออกกฎหมายย้อนหลังในคำวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองฯ 30 พฤษภาคม 2550 : มายาคติแห่งหลักนิติธรรมในสังคมไทย,” รัฐสภาสาร (เมษายน 2551): 100.

6.หลักการตามประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ฉบับที่ 27 ข้อ 3 มีปัญหาต่อความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ การกำหนดบทลงโทษให้มีการตัดสินใจเลือกตั้งของกรรมการ บริหารพรรคในกรณีที่พรรคการเมืองซึ่งกรรมการบริหารพรรคนั้นสังกัดถูกศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคตาม ประกาศ คปค.ฉบับที่ 27 ข้อ 3 นั้นถือเป็นการกำหนดโทษใหม่ให้เพิ่มขึ้นจากเดิม ทั้งยังให้มีผลย้อนหลังไปถึงการกระทำของพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นก่อนที่ประกาศฉบับนี้จะใช้บังคับ กรณีดังนี้ หากจะมองว่าสิทธิเลือกตั้งถือเป็นสิทธิทางการเมืองอันสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเมื่อเทียบเคียงกับการรับโทษในคดีอาญาซึ่งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ ได้วางหลักการสำคัญว่าห้ามมิให้มีการย้อนหลังในทางที่เป็นโทษแก่บุคคลผู้กระทำความผิดต่อเมื่อสิทธิและเสรีภาพในร่างกายยังมีการคุ้มครอง ดังนั้นแล้วสิทธิเลือกตั้งของบุคคลซึ่งหากถูกเพิกถอนออกไป จะมีผลต่อเนื่องไปถึงสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอันถือเสมือนหนึ่งเป็นการประหารชีวิตกันทางการเมือง ก็ น่าจะย่อมมีคุณค่าเพียงพอเสมอเหมือนกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายที่รัฐธรรมนูญบัญญัติห้ามเอาไว้มิให้มีการใช้กฎหมายย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ ถ้ายอมรับต่อหลักการและเหตุผลดังกล่าวประกาศ คปค.ฉบับที่ 27 ข้อ 3 ก็อาจถือได้ว่ามีเนื้อหาที่ขัดหรือแย้งต่อหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป²⁵

6.2 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรค มัชฌิมาธิปไตย

6.2.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคพลังประชาชน²⁶

เป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 ช่วงก่อนการเข้าร่วมของกลุ่มไทยรักไทย เมื่อปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2550 ภายหลังจากการมีคำสั่งของตุลาการรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคไทยรักไทย

นโยบายพรรค : สร้างความปรองดองเป็นวาระแห่งชาติ นำความผาสุกและศักดิ์ศรีกลับสู่ประเทศไทย เร่งฟื้นเศรษฐกิจด้วยโครงการขนาดใหญ่ รถไฟฟ้า 9 สายทั่วกทม. ถนนปลอดฝุ่นเชื่อมหมู่บ้าน ส่งเสริมโครงการน้ำตามพระราชดำริ สร้างที่อยู่อาศัยเพื่อผู้มีรายได้น้อย

²⁵ ธีระ สุธีวรางกูร, บทวิเคราะห์ประกาศของ คปค.ฉบับที่ 27[ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา <http://prachatai.wordpress.com/2006/10/06/oct0606theeras>

²⁶ ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, พรรคพลังประชาชน[ออนไลน์], 17 กันยายน. 2551. แหล่งที่มา <http://politicalbase.in.th/index.php/พรรคพลังประชาชน>

เพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว สร้างคุณภาพชีวิตให้มั่นคงมีความสุข ต่อยอดกองทุนหมู่บ้าน ให้ชุมชนบริหารงบประมาณเอง (SML) สนับสนุน SMEs และ OTOP เพิ่มราคาสินค้าเกษตร ต่อยอด 30 บาทรักษาทุกโรค ขจัดยาเสพติด เดินหน้าห้วยบนดินให้เด็กยากจนได้เรียนต่อต่างประเทศ เรียนก่อนผ่อนทีหลัง

6.2.2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคชาติไทย²⁷

พรรคชาติไทยเป็นพรรคที่จดทะเบียนจัดตั้งตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2517 โดยมีนายประมาณ อติเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค นายชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นเลขาธิการพรรค และมีนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นหัวหน้าพรรคคนปัจจุบัน

นโยบายพรรค : พรรคชาติไทยได้กำหนดนโยบายในการบริหารประเทศไว้ 2 ประการ ประการแรก คือ นโยบายที่จะต้องกระทำโดยเร่งด่วนทันที คือ จะต้องรักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย ให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน ดำเนินชีวิตโดยปกติสุข รวมทั้งพยายามส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในชาติพยายามลดความเหลื่อมล้ำของบุคคล ในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมให้น้อยลงด้วยวิธีสร้างสรรค์ กล่าวคือ ส่งเสริมให้ผู้มีรายได้สูงลงทุนในกิจการที่ให้ประโยชน์แก่ประเทศชาติ ซึ่งจะ使人มีงานทำมากขึ้น ประการที่สอง คือ นโยบายทั่วไป เป็นนโยบายระยะยาวในการสร้างและส่งเสริมให้ประเทศชาติมีความก้าวหน้ามั่นคงในด้าน การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการทหาร

6.2.3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคประชาธิปัตย์²⁸

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2550 แต่เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2550 นายทะเบียนพรรคการเมือง ตอบรับการเปลี่ยนแปลงข้อบังคับพรรค และคณะกรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์ โดยรับรองให้ นายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ เป็นหัวหน้าพรรคแทน นายรัตนวุฒิ เจริญรัมย์ (รักษาการหัวหน้าพรรค) และมีการเปลี่ยนตัวคณะกรรมการบริหารพรรคใหม่

นโยบายพรรค : บริหารราชการในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ปราบปรามทุจริตยาเสพติด ลดดอกเบี้ยเงินกู้ ยกเลิกกฎหมายขายชาติ ลดภาษีเงินได้เก็บไม่เกิน 20% เพิ่มรายได้เกษตรกร พัฒนากองทุนหมู่บ้าน

²⁷ ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, พรรคชาติไทย[ออนไลน์], 8 กุมภาพันธ์.2552. แหล่งที่มา <http://politicalbase.in.th/index.php/พรรคชาติไทย>

²⁸ ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, พรรคประชาธิปัตย์[ออนไลน์], 18 ธันวาคม 2550. แหล่งที่มา <http://politicalbase.in.th/index.php/พรรคประชาธิปัตย์>

สร้างรถไฟฟ้า 10 สาย 15 บาท 10 ปี สร้างถนนคอนกรีตประปาทุกหมู่บ้าน ยกกระดับฝีมือแรงงาน
สนับสนุนกองทุนสหกรณ์ออมทรัพย์ผู้ใช้แรงงาน ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจออกเอกสารสิทธิ
ที่ดินทำแผนแม่บทชลประทาน ยกย่องระดับอบต. เพิ่มเงินให้ข้าราชการกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อปพร. อส
ม.กสม. และผู้สูงอายุ เรียนฟรีถึงปริญญาตรี

(โปรดพิจารณาตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย
พรรคภูมิใจไทย)

ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ไทย พรรคภูมิใจไทย

	พรรคพลังประชาชน	พรรคชาติไทย	พรรคภูมิใจไทย
ข้อมูลทั่วไป	ก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 ก่อนการเข้าร่วมของกลุ่มไทยรักไทย เมื่อปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2550	จดทะเบียนจัดตั้งตามพระราชบัญญัติพรรคการเมืองพ.ศ. 2517 โดยมีนายประมาณ อดิเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค นายชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นเลขาธิการพรรค และมีนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นหัวหน้าพรรคคนปัจจุบัน	ก่อตั้งวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2550 เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2550 นายทะเบียนพรรคการเมือง ตอบรับการเปลี่ยนแปลงข้อบังคับพรรค และคณะกรรมการบริหารพรรคมีสมาชิป โดยได้รับรองให้ นายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ เป็นหัวหน้าพรรค และมีการเปลี่ยนตัวคณะกรรมการบริหารพรรคใหม่
นโยบายพรรค	-สร้างความปรองดองเป็นวาระแห่งชาติ -เร่งฟื้นเศรษฐกิจด้วยโครงการขนาดใหญ่ -สร้างคุณภาพชีวิตให้มั่นคงมีความสุข -ต่อยอดกองทุนหมู่บ้าน -ให้ชุมชนบริหารงบประมาณตนเอง(SML) -สนับสนุน SMEs และ OTOP -ต่อยอด 30 บาทรักษาทุกโรค	-รักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย ให้ประชาชนมีความปลอดภัยชีวิตและทรัพย์สิน สามารถดำเนินชีวิตได้โดยปกติสุข -ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในชาติ -ลดความเหลื่อมล้ำของบุคคลในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมให้น้อยลง -สร้างและส่งเสริมให้ประเทศชาติมีความก้าวหน้า มั่นคงในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการทหาร	-ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง -ปราบปรามทุจริตยาเสพติด -ลดดอกเบี้ยเงินกู้ -ยกเลิกกฎหมายขายชาติ -ลดภาษีเงินได้ไม่เกิน 20% -เพิ่มเงินให้ข้าราชการกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบพร. อสม.กสม.และผู้สูงอายุ -เรียนฟรีถึงปริญญาตรี

ที่มา: ดัดแปลงจากศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย <http://politicalbase.in.th/index.php>

6.2.4 สถานการณ์ทางการเมืองก่อนมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคภูมิใจไทย

สภาวะแวดล้อมทางการเมืองหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 และได้มีการประกาศให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งในช่วงระยะเวลาก่อนมีการเลือกตั้ง ได้มีกระแสข่าวออกมาเป็นระยะ ๆ เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยุบพรรคพลังประชาชน²⁹ ดังเช่น ในกรณีนายชนาพัทธ์ ณ นคร ประธานเครือข่ายเตมูจิน เข้ายื่นหนังสือร้องเรียนต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ขอให้ดำเนินการตามกฎหมายต่อพรรคพลังประชาชน โดยระบุว่า เนื่องจาก นายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคพลังประชาชน กับพวก ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลเอกสารที่อ้างว่าเป็นเอกสารลับของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ทั้งที่โดยข้อเท็จจริง ซึ่งการเผยแพร่ผ่านอินเทอร์เน็ตไปทั่วโลก ถือเป็นความพยายามทำลายความเชื่อถือของ คมช. และกองทัพไทย เป็นการกระทำที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ กระทำการฝ่าฝืน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (4) อันอาจเป็นเหตุทำให้ถูกยุบพรรคได้ หรือกรณีที่นายวีระ สมความคิด ประธานเครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน ได้ร้องต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ว่ามีการแจกจ่ายวีซีดีของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวชักชวนประชาชนเลือกพรรคพลังประชาชนในพื้นที่ภาคอีสานและภาคเหนือ³⁰ หรือกรณีที่กลุ่มสมาชิกประชาชนภาคอีสาน 19 จังหวัด ยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งและอัยการสูงสุดให้ดำเนินการยุบพรรคพลังประชาชน จากการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง³¹

จะเห็นได้ว่า การยุบพรรคการเมืองทำให้สถานการณ์ทางการเมืองเกิดความไม่แน่นอน เกิดการคาดเดาว่าจะมีการยุบพรรคหรือไม่³² และถ้ามีการยุบพรรคการเมืองจะส่งผลกระทบต่อทั้งในแง่ที่ว่าพรรคพลังประชาชนจะทำให้การเมืองไทยเกิดความวุ่นวาย และในแง่ที่สนับสนุนให้เกิดการลงโทษพรรคพลังประชาชน³³ นอกจากนี้การยุบพรรคการเมืองยังได้ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการกำจัดการเมืองดังเช่นที่คณะกรรมการสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปการเมืองและศึกษาการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ได้วิเคราะห์ไว้ในส่วนที่เกี่ยวกับการยุบพรรค

²⁹ เหล็กใน, “ยุบ พลังประชาชน,” ข่าวสด (17 ธันวาคม 2550): 27.

³⁰ “ภาาผิดวิธีคิดคนไกลบ้าน จุดจบเดียวกับเอกสารลับ คมช.,” เนชั่นสุดสัปดาห์ (17 ธันวาคม 2550): 8-9.

³¹ “ขงยุบพรรคพลังประชาชน ปูด 18 ธันวาคม ฝนห่าใหญ่ถล่มโคราช,” สยามรัฐ (15 ธันวาคม 2550): 2.

³² เรืองยศ จันทรศิริ, “ปัญหาการยุบพรรคการเมืองและคำอธิบายต่อสังคม,” โลกวันนี้ (14 ธันวาคม 2550): 2.

³³ เขียวขวนะ, “ใคร..ทำแผ่นดินไทยลุกเป็นไฟ,” ผู้จัดการรายวัน (19 ธันวาคม 2550): 13.

การเมืองตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคสองตอนหนึ่งว่า “อาจเกิดกรณีของการกลั่นแกล้งกันทางการเมืองเพื่อให้พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามได้รับโทษถึงขั้นยุบพรรคและเพิกถอนสิทธิของหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรค เช่น การจ้างวานบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น ๆ ให้ทำการทุจริตเลือกตั้ง เป็นต้น” และยิ่งไปกว่านั้น พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน อดีตผู้บัญชาการทหารบกและประธานคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ(คมช.) แกนนำผู้ก่อการรัฐประหาร ยังเคยยอมรับต่อสาธารณะถึงแผนบันได 4 ขั้นว่า ขั้นที่ 3 คือ การยุบพรรคไทยรักไทย และห้ามกรรมการบริหารพรรคทั้งหมดเล่นการเมืองเป็นเวลา 5 ปี เพื่อสลายเครือข่ายกลุ่มอำนาจเก่าให้สูญพันธุ์ก็ยิ่งเป็นการยืนยันข้อเท็จจริงที่ว่า ได้มีการใช้กฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองเป็นเครื่องมือกำจัดการเมือง³⁴

6.2.5 การทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ในระหว่างที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทำคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมัชฌิมาธิปไตย มีการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาชนและประชาธิปไตย (พธม.) เป็นการสร้างกระแสกดดันให้เกิดการเร่งพิจารณาคดีเพื่อให้ได้รับการตัดสินที่ตัวเองต้องการ ดังที่พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ได้กล่าวไว้ก่อนที่จะมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญว่า “...พันธมิตร ฯ ทำสำเร็จอีกขั้นหนึ่งแล้ว เนื่องจากพรรคพลังประชาชนกำลังถูกตัดสินยุบพรรคในวันที่ 2 ธ.ค. นี้ ซึ่งคาดว่าผลการตัดสินน่าจะเหมือนกับพรรคไทยรักไทยที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินยุบพรรค แต่ต้องรอผลการตัดสินจากศาลให้แน่ชัดอีกครั้ง ซึ่งหากพรรคพลังประชาชนถูกยุบ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ก็ไม่สามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปได้ ซึ่งเป็นเป้าประสงค์ของกลุ่มพันธมิตร ฯ ...” หรือแม้กระทั่งนายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ ซึ่งดำรงตำแหน่งโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ก็ได้ออกมาให้ความเห็นในทำนองเดียวกับพล.ต.จำลองว่า “...ขั้นตอนการดำเนินคดียุบพรรคพลังประชาชนมีความรวดเร็วทันใจ และตนมีความเชื่อว่าพรรคพลังประชาชนจะถูกตัดสินยุบพรรคอย่างแน่นอน...”³⁵

อนึ่ง กระแสการยุบพรรคชาติไทย และพรรคมัชฌิมาธิปไตย ยังมีไม่มาก เมื่อเปรียบเทียบกับกระแสการยุบพรรคพลังประชาชน ดังความเห็นของนายสมศักดิ์ ปรีศนันท์ทูลที่กล่าวว่า “...พรรคชาติไทยน่าจะรอดพ้นการถูกยุบได้ จะเห็นได้ว่าพรรคไม่ได้ขยับส.ส.สัดส่วนเหมือนที่พรรคพลังประชาชนให้ส.ส.สัดส่วนลาออกไปหลายคน เพราะเราเชื่อว่าไม่ได้กระทำผิด จึง

³⁴ ณรงค์เดช สรุโฆสิต, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง, สถาบันพระปกเกล้า” หน้า 37. (เอกสารการตีพิมพ์)

³⁵ “ชายผู้ยุบพรรคยังไม่ยุบ-ไม่ออก,” ข่าวสด (1 ธันวาคม 2551): 10.

ไม่มีเหตุผลใดที่จะเชื่อได้ว่าพรรคจะถูกยุบ...”³⁶ แต่กระนั้นก็มีผู้ให้ความเห็นว่า ทั้ง 3 พรรคนี้มีโอกาสถูกยุบสูงมาก³⁷ และอาจจะมีความแตกต่างจากกรณีการยุบพรรคไทยรักไทย คือ กรรมการบริหารพรรคทั้งหมด อาจไม่ถูกเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้ง เพราะการยุบพรรคไทยรักไทย ทำโดยอำนาจของคณะปฏิวัติ แต่ขณะนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 จึงอาจเป็นไปได้ดังคำกล่าวของนายสมัคร สุนทรเวชที่ว่า “อาจมีการยุบพรรคแต่เขาไม่ฆ่าให้ตาย” กล่าวคือ อาจจะมีกรรมการบริหารพรรคบางคนเท่านั้นที่ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง แต่กรรมการบริหารพรรคคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกระทำผิดโดยตรง หรือไม่มีพยานหลักฐานโยงไปถึง จะไม่โดนลงโทษไปด้วย³⁸

ภายหลังจากการอ่านคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคการเมืองทั้ง 3 พรรค สามารถตั้งข้อสังเกตตามประเด็นที่ได้ทำคำวินิจฉัยในการยุบพรรคการเมืองทั้ง 3 พรรค ดังนี้ ประเด็นแรก ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งหรือไม่ ประเด็นที่สอง มีเหตุสมควรให้ยุบพรรคการเมืองนั้น ๆ หรือไม่ ประเด็นสุดท้าย หัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองต้องถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหรือไม่³⁹

ในประเด็นแรก พรรคการเมืองทั้งสามพรรคยกข้อต่อสู้ว่า ผู้สมัครไม่ได้กระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้ให้คำวินิจฉัยว่า ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับการกระทำการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายเลือกตั้ง ทั้งกรณีก่อนประกาศผลการเลือกตั้ง ซึ่งจะเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่จะตรวจสอบข้อเท็จจริง และหลังการประกาศผลการเลือกตั้งอันจะอยู่ในอำนาจหน้าที่ของศาลฎีกาในการพิจารณาวินิจฉัย ย่อมเป็นอันยุติตามนั้น ศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจรับฟังข้อเท็จจริงเพิ่มเติม และวินิจฉัยข้อเท็จจริงให้เป็นอย่างอื่นได้

ในประเด็นที่สอง พรรคการเมืองทั้งสามพรรคยกแนวทางการต่อสู้คดีที่คล้ายคลึงกัน กล่าวโดยสรุปได้คือ พรรคการเมืองไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้สมัครรับเลือกตั้งและแม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น ๆ ก็ตาม แต่การดำเนินการในฐานะพรรคการเมือง ต้องกระทำโดยคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง มิใช่กรรมการบริหารพรรคแต่

³⁶ เรื่องเดียวกัน

³⁷ เรื่องเดียวกัน

³⁸ วิทยา ดัฒนสุทธิ, “ชะตากรรม 3 พรรค,” สยามรัฐ (11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551): 6.

³⁹ ณรงค์เดช สรุโฆสิต, บทความวิชาการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 วรรคสอง(ตอนที่ 1) [ออนไลน์], 2553. แหล่งที่มา <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1539>

“คำวินิจฉัยที่ 18/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 40, “คำวินิจฉัยที่ 19/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 97, “คำวินิจฉัยที่ 20/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (31 มีนาคม 2552): 24-25.

เพียงคนเดียวคนเดียว ยกเว้นเฉพาะกรณีที่กฎหมายกำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้แทนของพรรคใน กิจการต่าง ๆ อันเกี่ยวกับบุคคลภายนอกเท่านั้น

ศาลรัฐธรรมนูญได้ปฏิเสธข้อต่อสู้ของพรรคโดยให้เหตุผลไว้ว่า การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุข้อนี้เป็นไป “ในทำนองเดียวกันกับหลักความรับผิดชอบของนิติบุคคลทั่วไปที่ว่า ถ้าผู้แทนของนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลไปกระทำการใดที่อยู่นอกขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น แล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลก็ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของผู้แทนหรือผู้มีอำนาจกระทำการแทน นิติบุคคลนั้นด้วย จะปฏิเสธความรับผิดชอบมิได้” จะเห็นได้ว่า สถานะของผู้สมัครในพรรคการเมืองถือว่าสำคัญมาก เพราะหากผู้สมัครที่กระทำผิดเป็นหัวหน้าหรือกรรมการบริหารพรรค ศาลรัฐธรรมนูญย่อมถือว่า กรณีดังกล่าวต้องด้วยเหตุยุบพรรคตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคสองโดยอัตโนมัติ พรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองคนอื่นไม่สามารถโต้แย้งเป็นอย่างอื่นได้ เพราะในกรณีเช่นนี้ แม้แต่ศาลรัฐธรรมนูญเองก็ไม่มีดุลพินิจที่จะสั่งเป็นอย่างอื่น มีทางเลือกเดียวคือ ต้องยุบพรรคเท่านั้น

ในทางตรงกันข้าม หากผู้สมัครที่กระทำผิดมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรคการเมือง ก็อาจมีการโต้แย้งได้ว่า พรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคมิได้มีส่วนรู้เห็น มิได้ปล่อยปละละเลย หรือเมื่อทราบการกระทำดังกล่าว ได้พยายามยับยั้งหรือแก้ไขแล้ว ซึ่งกรณีเช่นนี้ ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีดุลพินิจที่จะรับฟังข้อเท็จจริงตามมาตรา 237 วรรคสอง และอาจไม่สั่งยุบพรรคการเมืองนั้นก็ได้ และเมื่อกรณีครบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ตามมาตรา 237 วรรคสองแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญก็มีอำนาจที่จะสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้ทันที เพราะรัฐธรรมนูญ “ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่ง อำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ตามมาตรา 68”

ในประเด็นที่สาม พรรคการเมืองได้มีข้อต่อสู้ว่า การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมือง จะต้องเป็นกรณีที่หัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองแต่ละคนมีส่วนรู้เห็น หรือปล่อยปละละเลย ฯ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 98 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่า การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองในคดีนี้ เป็นการเพิกถอนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคสอง ประกอบมาตรา 68 วรรคสี่ มิใช่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 เมื่อมีการสั่งยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 วรรคสอง ย่อมส่งผลให้ศาลรัฐธรรมนูญต้องสั่งเพิกถอน

สิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคและคณะกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปี “เนื่องจากมาตรา 237 วรรคสอง ถือเป็นบทบังคับเด็ดขาด ศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจเป็นอย่างอื่นได้”

กล่าวโดยสรุป บทลงโทษจากการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง โดยการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหัวหน้าและคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นเวลา 5 ปี ศาลไม่อาจมีดุลพินิจที่จะวินิจฉัยเป็นอย่างอื่นได้ ถึงแม้ว่าในบางกรณีพรรคการเมืองและคณะกรรมการบริหารพรรคจะมีความน่าเห็นใจมากก็ตาม การทำคำวินิจฉัยในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับการให้ความเห็นของกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญว่า “เรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงคงจะต้องระบุงไปที่โทษหนักหน่วงหนึ่งในรัฐธรรมนูญหรือที่โทษหนักหน่วงว่า ถ้าเป็นการกระทำโดยหัวหน้าพรรค หรือผู้บริหารพรรค ก็ให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศด้วยวิธีการซึ่งไม่ได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้เพราะถ้าหากพรรคการเมืองหรือผู้บริหารพรรคการเมืองทำในลักษณะเช่นนี้ ก็ไม่ควรจะดำรงสถานะของพรรคการเมืองต่อไป...” และ “...ในเรื่องของกรณีทุจริตการเลือกตั้ง หัวหน้าพรรคก็ดี คณะกรรมการพรรคก็ดี หรือว่าตัวพรรคการเมืองนั้นก็จะต้องร่วมรับผิดชอบด้วย ไม่ใช่ดีตัวออกห่างในทันทีหรือว่าปฏิเสธในทันทีว่าฉันไม่รู้ไม่เห็นเป็นเรื่องของกรรมการพรรค เป็นเรื่องของผู้นั้นที่อยู่ในพรรคไปทำเอง เพราะฉะนั้นเห็นว่าเมื่อตั้งพรรคขึ้นมาแล้ว ก็ต้องร่วมรับผิดชอบ...”⁴⁰

⁴⁰ “คำวินิจฉัยที่ 19/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 99 และคำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางท่าน ก็วินิจฉัยว่าถึงแม้จะเป็นการกระทำของกรรมการบริหารพรรค แต่หากมีข้อเท็จจริงที่สามารถฟังได้ว่าเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตน ไม่ใช่ประโยชน์ของพรรค ก็ไม่มีเหตุสมควรที่จะยุบพรรคการเมืองนั้น โปรดพิจารณาเพิ่มเติมใน “คำวินิจฉัยที่ 18/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 132-133.

⁴⁰ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 5/2550,” 1 กุมภาพันธ์ 2550, หน้า 22.